

Міністерство культури, молоді та спорту України
Харківська державна академія культури
Факультет соціальних комунікацій
Кафедра історії, музеєзнавства та пам'яткознавства

Дипломна робота
магістра

на тему:

**«Проект музеєфікації «Мекка харківського футуризму» на базі садиби
Синякових в с. Красна Поляна»**

Виконала: студентка 2 курсу
магістратури
денного відділення
напряму підготовки 027
«Музеєзнавство. Пам'яткознавство»

Саяна Ірина Олександрівна

Керівник: доктор історичних наук

Тортіка Марія Валеріївна

Рецензент: професор,

кандидат мистецтвознавства

Горбачов Дмитро Омелянович

Харків - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. Феномен футуризму в світовій культурному просторі і в культурі України кінця XIX – поч. XX ст.	9
1.1. Харківський футуризм	9
1.2. Сім'я Синякових на злеті футуризму: «Возделывая мозг, как пахари»	19
Розділ II. Комплексний музейний проєкт «Мекка харківського футуризму» на базі садиби Синякових	41
2.1. Концепція комплексної музейної інституції	41
2.2. SWOT-аналіз об'єкту музеєфікації – музею «Мекка футуризму» в с. Красна Поляна	52
Розділ III. Формування грантової заявки. Опис проєкту	56
Висновки	68
Список використаних джерел та літератури	70
Додатки	84

ВСТУП

Актуальність теми:

Так судилося долею, що село Красна Поляна на Зміївщині у 20-х роках ХХ ст. стало справжньою колискою, де народжувався вітчизняний та світовий футуризм. Тут, в садибі сім'ї Синякових, побував весь бомонд російсько-українського футуризму: Велимир Хлебніков, брати Бурлюки, Олексій Кручених, Микола Асєєв, Борис Пастернак, Михайло Матюшин, а також харківські художники та поети – Божидар (Борис Гордєєв), Василь Єрмилов, Борис Косарєв, Григорій Петніков. Більшість із них згодом стали відомими поетами і художниками, а деякі – класиками. А взагалі, мистецьке коло було набагато ширшим, і охоплювало декілька країн, які стали прихистком для митців.

На прикладі цієї пам'ятки проявляється полікультурний контекст, який гармонійно об'єднав різнонаціональні напрямки в мистецтві.

Окрім меморіального значення, ця садиба представляє і велику архітектурно-художню цінність. Адже, незважаючи на деякі руйнації, спричинені часом і людьми, цей будинок зберігся повністю і є взірцем дерев'яних паркових садіб кінця ХІХ ст. з її основними історичними елементами. На сьогодні – це єдина будівля такого типу, що збереглася на Зміївщині.

На жаль, до сьогоднішнього дня це унікальне місце так і не стало музеєм і поступово руйнувалося під дією часу та безгосподарською діяльністю людини. Таким чином садиба Синякових у с. Красна Поляна прийшла в повне запустіння.

Тож, створення музею родини Синякових «Мекка футуризму» – це найкраща форма збереження та актуалізації цінного в історико-культурному значенні будинку та присадибного ландшафту.

Об'єктом дослідження є відображення полікультурності авангардного мистецтва в сучасній Україні та в мистецтві всього світу.

Предметом дослідження є садиба сім'ї Синякових, що збереглася в с. Красна Поляна, як об'єкт музеєфікації.

Мета і завдання:

Відібрати та систематизувати джерела, вивчити літературу та специфіку авангардного мистецтва в Харкові.

Розкрити тему розвитку авангардного мистецтва Харківщини в кінці ХІХ - поч. ХХ ст., його вплив на формування і розвиток українського та світового образотворчого мистецтва.

Систематизувати і класифікувати коло спілкування Синякових.

Розкрити необхідність збереження пам'ятки історії та культури Харківщини кінця ХІХ ст. – садиби Синякових як місця, де народився світовий футуризм.

Довести до громадськості та керівництва Зміївського району про необхідність шляхом музеєфікації даної садиби та навколишньої території, зберегти для нащадків унікальне історико-культурне місце, куди будуть приїжджати не тільки мешканці Харківщини чи України, а й туристи чи представники інших країн Світу.

Хронологічні рамки охоплюють кінець ХІХ-поч. ХХ ст. – саме той час, коли в столичному місті Харкові формувалася потужний художньо-поетичний осередок, спрямований на європеїзацію, коли в заміській дачі Синякових у Красній Полянці збиралися найбільш яскраві представники авангардного руху у різних культурно-мистецьких сферах (В. Хлебніков, Б. Пастернак, М. Асєєв, Б. Косарєв, М. Синякова, В. Єрмілов та інш.). Але практично, хронологічні рамки розширені до сьогодення, адже авангардне мистецтво існує, має своїх послідовників і зараз.

Територіальні межі дослідження охоплюють населені пункти, які пов'язані із футуризмом – с. Красна Поляна, Харків, Москва.

Наукова новизна:

Автором вперше піднята тема ревіталізації садиби Синякових, як музейно-паркового комплексу, музеєфікації будинку та паркової зони.

Вперше створюється проєкт та довгострокова грантова заявка на об'єкт музеєфікації – садибу Синякових.

Практичне значення полягає в музеєфікації об'єкту та в його реалізації, що принесе користь громаді.

Матеріали, подані у даній роботі, можуть бути використані науковцями Зміївського краєзнавчого музею та дизайнерами Харківської державної академії дизайну та мистецтв для написання наукової концепції та тематико-експозиційного плану майбутньої експозиції музею та паркової зони біля нього.

Також можуть бути використаними при написанні статей, наукових праць, посібників по футуризму, по музеєфікації таких об'єктів, як садиба Синякових в с. Красна Поляна на Зміївщині.

Історіографія та джерельна база:

Історіографія досліджень харківського авангардного мистецтва складає значну частину матеріалів, присвячених українському та російському авангарду.

На межі XIX-XX ст. починають з'являтися в періодичній пресі статті з проблем розвитку нового, модерного мистецтва. Саме презентація нових мистецьких течій належить Агафонову Є., який друкував свої статті в газетах «Утро» та «Южный край», що виходили на початку 1900-х років. [2, 3]

Велику роль в становленні художніх процесів відіграв Давид Бурлюк, який своєю епатажною поведінкою згуртував навколо себе митців, та розбурхував маси. Члени групи «Гілея», на чолі з Бурлюком, почали «турне футуристів» по 16 містах України, а початок цього турне був у Харкові. Після міграції до США Д. Бурлюк видав книгу спогадів, яка має багатий матеріал з історії авангардного мистецтва.[22]

Активно друкуються статті та рекламуються твори в періодичній пресі того часу. В журналі «Шляхи творчості», під керівництвом Г. Петнікова, друкуються футуристи (М. Асєєв, О. Гуро, Б. Лівшиць, Б. Пастернак, В.

Хлебніков). Ці огляди мистецтва ілюструються роботами В. Єрмілова, Б. Косарева, М. Синякової.

Після революції у 20-х роках з'являються часописи «Всесвіт», «Червоний шлях», в яких друкуються огляди художніх виставок, а також критика нового мистецтва.

У 30-50-х роках розвиток авангардних течій та їх дослідження в мистецтві було припинено. Авангардне мистецтво стає забороненим, а художники та поети терплять приниження та пресинг. Цей період відзначився тим, що майже не виходили твори поетів, а ті, що друкувалися, були «рупором влади» і не виявляли свого творчого духу і нових ідей, притаманних футуризму. Як приклад, можна навести творчість Миколи Асєєва, який своєчасно зрозумів політику партії і почав писати свої твори їй в угоду, ставши одним із найвидатніших поетів радянської доби.

Одним із авторів, хто займався темою українського авангарду слід відзначити Дмитра Горбачова. Його численні публікації (не дивлячись на заборону у 60-х роках) дають матеріал для простеження творчого шляху художників. Слід зазначити, що завдяки Горбачову Дмитру Омеляновичу та Парнісу Олександрю Юхимовичу відбулася єдина прижиттєва виставка Марії Синякової в Києві. [31] Саме Горбачов спільно з О. Парнісом є дослідниками життєвого і творчого шляху Синякової, Єрмілова, Косарева.

Велику роль в збереженні культурної спадщини авангардистів відіграє інтерв'ю Косарева, яке взяв ще за життя митця харківський краєзнавець В. Яськов, і яке є цінним джерелом інформації про розвитку авангардного мистецтва в Харкові, друзів-футуристів та життя, яке вирувало в с. Красна Поляна в садибі Синякових. [152]

На початку 2000-х років значні дослідження історії сім'ї Синякових зробили харківські дослідники А. Парамонов та В. Титар. Парамонов підготував концептуальну статтю, в якій опублікував матеріали стосовно членів сім'ї, які не були відомі раніше. Це дослідження увійшло до книги М.

Саяного «Твої люди, Зміївщино», що дало поштовх до подальшого дослідження теми. [116]

Довгий час основними джерелами матеріалів, які стосуються російського авангарду, були зарубіжні видання довідкового характеру: «Маніфести і програми російських футуристів» та видання Харджиєва Н., Матюшина М., Малевича К. «К истории русского авангарда» (Stockholm, 1976). Та як і автентичні футуристичні видання вони були малодоступними для широкого загалу. Але завдяки новим виданням, таким як: «Русский футуризм: Теория. Практика. Критика. Воспоминания» (М., 1999), Котович Т.В. Энциклопедия русского авангарда (М., 2003), Русский футуризм: Стихи. Статьи. Воспоминания (СПб., 2009), ці тексти стали доступними.

Останнім часом з'явилися перевидання творів головних представників російського поетичного та художнього авангарду: В. Хлебнікова, В. Маяковського, Б. Пастернака, Б. Лівшиця, А. Кручоних, О. Гуро, Д. Бурлюка.

Важливими джерелами про футуризм, який відіграв значну роль у формуванні особливої атмосфери епохи слугують, насамперед, багаточисельні відгуки сучасників і безпосередніх учасників (О. Блока, К. Чуковського, В. Шершеневича), а також спогади, листи, записні книги Б. Лівшиця, Д. Бурлюка, О. Кручоних, М. Матюшина, М. Цветаєвої.

Закордонних вчених-мистецтвознавців привертає увагу творча спадщина харківських митців: М. Синякової, В. Єрмілова, Б. Косарева. О. Парніс підготував і видав каталог виставки авангардного мистецтва, до якого увійшли матеріали і про Марію Синякову. [90]

Джеймс Баттервік (знаний мистецтвознавець і галерист) видав каталог «Авангард», в якому є стаття про М. Синякову. [159] Саме дослідження про Марію Михайлівну привело Баттервіка на Зміївщину, аби подивитися на місце, де «зародився світовий авангард». [110] Пізніше ним було видано каталог робіт Косарева «Харківська лабораторія 1918-1929 рр.», в якому є теж стаття про Синякову та її вплив на розвиток наївного мистецтва. [156]

Комплексне вивчення джерел дало змогу провести комплексне історичне дослідження, згідно поставленої мети та завданням.

Структура роботи обумовлена логікою розкриття теми, поставленою метою і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авангард, остановленный на бегу: [альбом / авт.-сост. С.М. Турутина и др.; авт. статей: Е.Ф. Ковтун и др.; ред.: М.Н. Григорьева]. – Ленинград: Аврора, 1989. – 275 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.prlib.ru/item/316519>
2. Агафонов Е. Академия художеств (Очерки) / Е. Агафонов // Утро (Харків). – 1908. – 5 січня (№331).
3. Агафонов Е. Академия художеств (Очерки) / Е. Агафонов // Утро (Харків). – 1908. – 6 січня (№332).
4. Акулова В. В. Хлебников. Поэтический космос: от поэтического элемента к мифу. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hlebnikov.ru/library/texts/akulova2000_hch7.htm
5. Алексеева Л. Шаржи Марии Синяковой // Литературная учеба. – 1989. – №2. – 192 с.
6. Андриевский А. Мои ночные беседы с Хлебниковым / А. Андриевский // Дружба народов. – 1985. - №12. – 320 с.
7. Асеева К. Из воспоминаний // Воспоминания о Николае Асееве. – М.: Сов. Писатель, 1980. – 304 с.
8. Асеев Н. Володя маленький и Володя большой // Красная новь. – 1930. – № 6.
9. Асеев Н. Воспоминания о Маяковском [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mayakovskiy.lit-info.ru/mayakovskiy/vospominaniya/sovremenniki/aseev-vospominaniya-o-mayakovskom.htm>
10. Асеев Н. Родословная поэзии. Статьи, воспоминания, письма. // Н. Асеев – М.: Сов. Писатель. – 1990. – 560 с.
11. Асеев Н. Собрание починений в 5 т. – М. Худ.лит. – 1963-1964. – 2703 с.

12. Асеев Н. Стихотворения / Н. Асеев – М. 1983. – 272 с.
13. Беляева С. Чорна долина і російський футуризм // Слово і час. – 1991. – №8.
14. Блок А. Без божества, без вдохновенья / А.А. Блок // Собр. соч.: В 8-ми т. Т. 6. М.-Л.: Гослитиздат, 1962. – 556 с.
15. Бобринская Е. Футуризм и кубофутуризм. М., Галарт, 2000. – 174 с.
16. Богомолов Н. «Дыр бул щыл» в контексте эпохи // Новое литературное обозрение. – 2005. – № 72.
17. Божидар [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://todaypost.in.ua/novosti-ukrainy/item/3288-1453539443>
18. Божко В. Художник Мария Синякова // Краєзнавство. – 2003. – №1-4. – 196 с.
19. Бондар-Терещенко І. Борис Косарев: останній з могікан футуризму / І. Бондар-Терещенко // Образотворче мистецтво – 2008 - №3
20. Бондар-Терещенко І. Характеристики у задзеркаллі 1910-1930-х років / І. Бондар-Терещенко – Видавн. Темпора, 2009. – 528 с.
21. Брюсов В. Здравого смысла тартарары. Диалог о футуризме. Режим доступу: http://dugward.ru/library/brusov/brusov_zdravogo_smysla.html
22. Бурлюк Д. Фрагменти зі спогадів футуриста / Д. Бурлюк // Український авангард 1910-1930-х р.: Альбом / автор вступ. та упоряд. Д.О. Горбачов. – К.: Мистецтво, 1996. – 400 с.
23. Бурлюк М. Первые книги и лекции футуристов. – В кн.: Бурлюк Д.Д. Фрагменты из воспоминаний футуриста. – 380 с.
24. Вагнер М. Футуризм в Италии и в России: общее и особенное. Минск, 2004. Режим доступу: <http://www.belpaese2000.narod.ru/Univer/Ricerca/Tesi/vagnert.htm>
25. Вейс Э. Художественные заметки. Выставка группы «Кольцо» // Южный край. – 1911. – 27 окт.
26. Виставка творів художника Бориса Косарева відбудеться в Нью-Йорку // Свобода. – 2011. – №46.

27. Воспоминания о Н. Асееве. / Сост. К.М. Асеева, О.Г. Петровская, – М.: Советский писатель, 1980. – 304 с.
28. Встречи с прошлым. М., 1982. – Вып.4. – 543 с.
29. Высокий Б. Выставка картин студии Голубая лилия // Утро (Харків). – 1909. – 10 лют.
30. Гехт Семен Григорьевич [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://odessa-memory.info/index.php?id=187>
31. Горбачов Д. Вперед, вперед, синголи! [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://artukraine.com.ua/a/vpered-vpered-singoly-k-120-letiyu-muzy-hlebnikova-mariisinyakovoy/?fbclid=IwAR3p8PSPdGyWVKQdaoY5dnZefAWDuL_0NNYqJm0t4T6Y3axl9-HZt6Wtq3E#.XcQh5NIzaDK
32. Горбачов Д. На карті українського авангарду / Д.О. Горбачов // Українське мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 93-106.
33. Горбачев Д. Украинский авангард // Наше наследие. – 1991. – № 2 (20).
34. Грузинов И. Литературные кафе 20-х гг. // Мой век, мои друзья и подруги: Воспоминания Мариенгофа, Шершеневича, Грузинова. – М.: Московский рабочий, 1990 – 735 с.
35. Д. Бурлюк в Америке. Материалы к биографии / Ноберт Евдаев; Ин-т всеобщ. ист. РАН. – 2-е изд., исп. и доп. – М.: Наука, 2007. – 445 с.
36. ДАХО Ф.4, оп.164, ед.хр.137, лл.1-23
37. ДАХО Ф.40, оп.104, ед.хр.987, лл.62, 76
38. ДАХО Ф.40, оп.110, ед.хр.921, лл.206об., 505
39. ДАХО Ф.40, оп.75, ед.хр.60, лл.2-4
40. ДАХО Ф.40, оп.104, ед.хр.987, лл.62, 76
41. Деготь Е. Советское искусство между авангардом и соцреализмом 1927-1932 // Наше наследие. – 2010. – №93-94. Режим доступа: <http://www.nasledie-rus.ru/podshivka/9412.php>

42. Денисенко О. Імпресіоністичні тенденції в живописі харківських митців // О. Денисенко // Імпресіонізм і Україна. – К.: ПФ «Галерея», 2011. – 240 с.
43. Джулай А. Does Gorbachov mistake? (Хіба «Горбачов помиляється»?) // День - №107-108, (2017) URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/does-gorbachov-mistake-hiba-gorbachov-pomylyayetsya>
44. Дубрівна А. Особливості українського авангардного руху та його значення у формування абстрактного мистецтва України // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Вип. 31. – 348 с.
45. Дуганов Р. Эстетика русского футуризма // Россия. Франция. Проблемы культуры первых десятилетий XX в. – Сборник статей. М., 1988. – 315 с.
46. Закон України «Про культуру» № 2778-VI. (2010). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
47. Закон України «Про музеї та музейну справу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80/stru>
48. Збочення «Авангарду». Хроніка // Червоний шлях. – Х. – 1929. – №12.
49. ЗКМ. Рішення про державну реєстрацію прав та обмежень від 18.03.2019 р. № 45990435
50. ЗКМ. Ф. НДФ-9362. лл. 1-7.
51. ЗКМ. Ф.ОСН-8513. лл.1-3.
52. Зустріч у садибі Синякових. URL: <https://ksada.org/nov-13-06-2018-2.html>
53. Ієвлева В.П. Методичні рекомендації щодо музеєфікації нерухомих пам'яток науки і техніки / В. П. Ієвлева // Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень. – 2008. – Вип. 2. – 512 с.
54. Історія українського мистецтва в 6-ти томах. – Т.5 (Радянське мистецтво 1917-1941 рр.). К.: Голов.ред. УРЕ, 1967. – 477 с.

55. Иогансон Б. Первые тридцать лет Московского союза художников (1932-1962). Мифы, реальность, парадоксы / Б. Иогансон // Из историй художественной жизни. – 2012. – №3-4.
56. Каменский В. Путь энтузиаста / В. Каменский – Пермское кн. изд-во. – 1990. – 592 с.
57. Каулен М. Музеефикация историко-культурного наследия России. / М. Каулен – М.: Этерна, 2012. – 432 с.
58. Кишкурно Е. Студийное движение в Харькове в конце XIX в – нач. XX в. // Вісник ХДАДМ. – 2011. – №3.
59. Клинг О. Футуризм и «старый символистский хмель». Влияние символизма на поэтику раннего русского футуризма // Вопросы литературы. – 1996. – №5.
60. Коляструк О. Український авангард як європейське явище // Національний вісник ДПУ. Серія Історія. – 2003. - №6.
61. Котович Т. Энциклопедия русского авангарда / Т. Котович. – Мн.: Экономпресс, 2003. – 415 с.
62. Крученых А. 15 лет русского футуризма: Материалы и комментарии. /А. Крученых – М.: Издательство Всероссийского союза поэтов, 1928. – 67 с.
63. Крученых А. Наш выход. К истории рус.футуризма. / Сост., вст. ст. Р.В. Дуганов. Коммент. Р.В. Дуганова, А.Т. Никитаевой, В.Н. Терехиной. М.: Изд-во «РА», 1996. – 246 с.
64. Крученых А. Стихотворения, поэмы, романы, опера / Вступ. статья, сост., подг.текста, примеч. С.Р. Красицкого. СПб.: Академический проект, 2001. – 480 с.
65. Кузьменко І. Теоретичні засади російсько-українського авангарду в творах його засновників та ідеологів. // Історичний архів. – 2011. – Вип.7.
66. Левин Ф. В гостях у Асеева // Знамя. – 1964. – №5.

67. Литературное, живописное и театральное обозрение // Х.: Колосья. – 1918. – № 17.
68. Лившиц Б. Полутораглазый стрелец: Стихотворения, переводы, воспоминания. / Б. Лившиц – Л., 1989 – 720 с.
69. Лобановський Б., Говдя П. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. / Б. Лобановський, П. Говдя – К.: Мистецтво, 1989. – 204 с.
70. Лозова Л. Д. Горбачов. Український авангард як теоретики і публіцисти // Дух і літера – К.: «Тріумф», 2005 – №17.
71. Манифесты итальянского футуризма / Пер. Вадима Шершеневича. М., 1914. URL: http://hylaea.ru/uploads/files/page_2028_1527004258.pdf
72. Манифесты русских футуристов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://a-pesni.org/zona/avangard/manifesty.php>
73. Мариенгоф А. Роман без вранья.
URL: <http://lib.ru/RUSSLIT/MARIENGOF/roman.txt>
74. Мастера авангарда. / Автор-составитель Е.А.Останина – М., Изд-во «Вече», 2003. – 304 с.
75. Мария Ольшанская. О музах сохраняются преданья.
URL: <http://www.marie-olshansky.ru/smo/oxana.shtm>
76. Матюшин М. Русские кубофутуристы / Харджиев Н.И. Статьи об авангарде. В 2 т. – М.: РА, 1997. – 392 с.
77. Маяковский В. Полное собрание починений: В 13 т. / АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького. – М.: Худож. лит. – 1955-1961. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://feb-web.ru/feb/mayakovsky/default.asp?feb/mayakovsky/texts/ms0/ms0.html>
78. Меморіальні музеї сьогодні: специфіка експозиційної, фондової та освітньої роботи: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 16-17 листопада 2015 р. / упоряд.: Д. Білавич, Р. Пасічник; передмова Г. Тихобаєвої. – Львів, 2015: Растр 7. – 199 с.

79. Михайлова Г. Ранний футуризм. Уч. пос. к спецкурсу «Русский футуризм» / Г. Михайлова – Vilnius, 2017. – 274 с.
80. Московская красавица: Ксения Асеева-Синякова. URL: <https://moskvichmag.ru/lyudi/%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F-%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B5%D0%B2%D0%B0-%D1%81/>
81. Новікова Г. Середовищний музей як феномен сучасної культурної індустрії // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: музеєзнавство і пам'яткознавство. – 2019. - №2(1).
82. Нормативно-правове забезпечення здійснення музеєфікації об'єктів нематеріальної культурної спадщини в Україні. URL: <http://sd-vp.info/2017/normativno-pravove-zabezpechennya-zdijsnennya-muzeyefikatsiyi-ob-yektiv-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshhini-v-ukrayini/>
83. О книгах / про альбом «Сім плюс три» // Х.: «Колосся». – 1918. – №11.
84. Павлова Т. Авангард в образотворчому мистецтві Харкова ХХ ст. – Рукопис. Дис...доктора мистецтвознавства: 17.00.05. – образотворче мистецтво – ЛНАМ, Львів, 2018. – Режим доступу: <https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/specrada/Rozklad/26.03/Pavlova%20Dissertation%20Text%20%20Albom.pdf>
85. Павлова Т. Василь Єрмилов: П'єро та його Колумбіна / Т. Павлова // Образотворче мистецтво. – 2011. - №3-4.
86. Павлова Т. Мистці українського авангарду в Харкові: моногр. / Т. Павлова. – Х.: Grafprom, 2015. – 476 с.
87. Парамонов А. Сестры Синяковы – харьковские музы футуризма. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://otkudarodom.ua/ru/sestry-sinyakovy-harkovskie-muzy-futurizma-v-p-titar-f-paramonov-l-i-fefelova>

88. Парамонов А. Сестры Синяковы-музы футуристов. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://otkudarodom.ua/ru/sestry-sinyakovy-muzy-futuristov-paramonov>
89. Парамонов А., Клева А. Харьковские музы. // Секретные материалы, 2004. – №14 (141).
90. Парнис А. «Краснополянские акварели» М. Синяковой / А. Парнис // Похвала плахте. Каталог выставки. М.: Галерея Проун, 2009. – 119 с.
91. Пастернак Б.Л. Воздушные пути: проза разных лет / Б. Пастернак – М., 1982. – 494 с.
92. Пастернак Б. Письма из Тулы. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/pisma-iz-tuly-read-22649-1.html>
93. Пастернак Е. Борис Пастернак: Материалы для биографии / Е. Пастернак – М.: Сов. Писатель. – 1998. – 686 с.
94. Пастернак Б. Собр. соч. В 5 т. Т. 5. / Б. Пастернак – Москва: Худож. Литература –1992. – 361 с.
95. Первый журнал русских футуристов. / Ред. В. Каменский; Изд. Д. Бурлюк. – М.: Тип. Мысль, 1914. - № 1-2 – 157 с.
96. Петников Г. Поросль солнца. – СПб., Лирень, 1922. URL: <https://imwerden.de/publ-8342.html>
97. Підручна бібліографія до теми Український художній авангард. Бібліографічний покажчик. К, 2008. – 78 с.
98. Пичета В. Забытая символика старого гадания // Х.: Колосья. – 1918. - № 15.
99. Поливач К. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.
100. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про культуру» (щодо визначення поняття «креативні індустрії»): пояснювальна записка № 6738 від 17.07.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62313

101. Радлов Н. О футуризме / Н. Радлов – Пб.: «Аквилон», 1923. – 70 с.
102. Ракитин В. Авангард / В. Ракитин / Энциклопедия русского авангарда: в 3 т. Т. III. М.: Глобал Эксперт энд Сервис Тим, 2014. – 426 с.
103. Ремешило-Рибчинська О. Середовищні музеї як засіб музеєфікації містобудівної спадщини / О. Ремешило-Рибчинська, М. Брич // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура. – 2016. – № 856. – 243 с. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2016_856_5
104. Российская музейная энциклопедия. Музеи-усадьбы. URL: http://www.museum.ru/rme/sci_usad.asp
105. Русский литературный авангард. Материалы и исследования. / Под ред. М. Марцадури, Д. Рицци, М. Евзлина. – 1990. – 347 с.
106. Русский футуризм: Стихи. Статьи. Воспоминания / Сост. В.Н. Терехина, А.П. Зименков. – СПб.: ООО «Полиграф», 2009. – 832 с. [Электронный ресурс] – Режим доступу: https://monoskop.org/images/4/42/Russkiy_futurizm_Stikhi_Stati_Vospominaniya_2009.pdf
107. Русский футуризм: Теория. Практика. Критика. Воспоминания / Сост. В.Н. Терехина, А.П. Зименков. – М.: «Наследие», 1999 г. – 479 с.
108. Савицька Л. Мистецтво України в контексті художнього життя межі століть 1890-1910-ті роки. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню доктора мистецтвознавства. К., 2006. URL: https://revolution.allbest.ru/culture/00453146_0.html
109. Савицкая Л. К истории авангардного движения в Харькове. 1910-е гг. // Русский авангард 1910-1920-х гг. и проблемы экспрессионизма. – М., 2003. – 575 с.

110. Салімонович Л. Британське натхнення: на хуторі Красна Поляна може відкритися музей сестер Синякових // Україна молода. 6-7 жовтня 2017р. – №120 (5281)
111. Сарабьянов А. Амазонки русского авангарда. Художницы, изменившие искусство. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=TgCu3JNLBt8>
112. Сарабьянов Д. История русского искусства XIX-нач. XX в. – М.: Искусство, 1980. – 261 с.
113. Сарабьянов Д.В. Неопрimitивизм в русской живописи и футуристическая поэзия 1910-х годов. – Москва: Искусствознание, 1998. Режим доступа: http://www.independent-academy.net/science/library/sarabjanov/4_5.html
114. Саяний М. Акварелі М. Синякової Краснополянського циклу. // Зміївський кур'єр. 1996. – №29.
115. Саяний М. Видатні люди Зміївщини. Частина I. / М. Саяний – Харків: Кроссроуд, 2009. – 52 с.
116. Саяний М. Зміївщина – Слобожанщини перлина. / М. Саяний – Харків: «Кроссроуд», 2009. – 288 с.
117. Семь плюс три. – Х.: Издание «Союза Семи», 1918.
118. Синякова М. Из воспоминаний // Русский футуризм. Теория, практика, критика, воспоминания. – М.: Наследие. – 1999. – С.383-386.
119. Синякова М. Это человек, ищущий трагедию // Дружба народов. – 1985. – № 12.
120. Смерть на площади Сен-Мишель. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <https://h.ua/story/44739/> Дата публікації: 05.06.2007
121. Титаренко Н. Харківське обличчя українського авангарду // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Вип. 23.
122. Титарь В.П. Пути развития художественного творчества на Слобожанщине в начале XX века // Харьковский исторический альманах. – осень 2002.

123. Требник троих. Сборник стихов и рисунков. [В. Хлебников, В. Маяковский, Д.Н. Бурлюк]. RARUS'S GALLERY. Fine Books, Prints, Photographs & Icons. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.raruss.ru/avantgarde/pagerag2/2410trebniktroikh.html>
124. Уречин А. Блокада. Т.31. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://vizz.nlr.ru/blockade/book/21/2000>
125. Устинов А., Лоцилов И. Песни и легенды Будетлянского скифства: Н. Асеев в журнале «Проталинка» /Детские чтения, 2018. – №2 (014).
126. Федорук О. Висока школа репрезентації Косарева. – Образотворче мистецтво. – 2012. - №1-2 (80)
127. Федорук О.К. Перетин знаку: Вибрані мистецтвознавчі статті: У 3 кн. / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – Київ: Видавничий Дім А+С, 2006. – Кн. 1: Історія та теорія мистецтв Постаті. Народна творчість. – 260 с.
128. Хадсон К. Впливові музеї / Пер. з англ. Новосибірськ, 2001. – 194 с.
129. Харджиев Н., Малевич К., Матюшин М. К истории русского авангарда. Стокгольм, 1976. – С. 144.
130. Харджиев Н. От Маяковского до Крученых: Избранные работы о русском футуризме / Сост. С. Кудрявцев. М.: Гилея, 2006. – 594 с.
131. Харків: люди, події, дати. Синякова М.М. URL: https://www.facebook.com/kh.ljudi/posts/542957312783088?__tn__=K-R
132. Харьков: путеводитель для туристов и экскурсантов. – Харьков, 1915. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/4136>
133. Харьковский театр «Голубой глаз» // Южный край. – 1909. – 10 листопада.

134. Харьков Today. Змиев отнимает у Харькова звание столицы футуризма. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://2day.kh.ua/zmiev-otnimaet-u-harkova-zvanie-stolitsy-futurizma/>
135. Харьков Today. В Харькове снесли старинную усадьбу Синяковых [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://2day.kh.ua/v-harkove-snesli-starinnuyu-usadbu-sinyakovyh/>
136. Хлебников В. Творения. / В. Хлебников // Общ. вступ. М.Я. Полякова. – М.: Советский писатель, 1986. – 736 с.
137. Хлебников В., Крученых, Гуро Е. Трое. / Обл. и рисунки посвящаются памяти Е. Гуро художником К.С. Малевичем. – СПб.: Журавль, 1913. – 96 с.
138. Хлебников. Косарев. Харьков [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://magazines.gorky.media/volga/1999/11/hlebnikov-kosarev-harkov.html>
139. Цветаева М. Собр. соч. в 7 т. Т.4: Воспоминания о современниках. Дневниковая проза. / М. Цветаева – Москва: Эллис Лак, 1994. – 686 с.
140. Цветаева М. За всех – противу всех! / М. Цветаева – М.: Высшая школа, 1992 – 384 с.
141. Цветаева М. – Асееву Н.Н. и сестрам Синяковым, 31 августа 1941 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://tsvetaeva.lit-info.ru/tsvetaeva/pisma/letter-1089.htm>
142. Чуковский К. Футуристы. // К. Чуковский. Собр. Соч. В 6 т. Т.6. – М.: Худож. Лит. – 1965-1969. – 768 с.
143. Чуковский К. Эгофутуристы. Собрание починений. Т.8. «Из книги «Футуристы», М., Terra-Книжный клуб, 2004. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.chukfamily.ru/kornei/prosa/kritika/egofuturisty>
144. Чуковский К. Кубофутуристы. / К. Чуковский. Собрание починений. Т.8. «Из книги «Футуристы», М., Terra-Книжный клуб,

2004. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.chukfamily.ru/kornei/prosa/kritika/kubofuturisty-2>
145. Шерешевский Л. Мой милый друг [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://lechaim.ru/ARHIV/152/drug.htm>
146. Шершеневич В. Футуристы. // В кн.: Русский Футуризм: Стихи. Статьи. Воспоминания. / Сост. В.Н. Терехина, А.П. Зименков. – СПб.: ООО «Полиграф», 2009. – 832 с.
147. Энциклопедия русского авангарда. Изобразительное искусство, архитектура. Биографии // Ракитин В.И., Сарабьянов А.Д. – М.: Global Expert & Service Таem, 2013 – 2104 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://rusavangard.ru/>
148. Юр М. Український авангард: шлях до формально-пластичної мови / М. Юр // Українська академія мистецтва. – К., 2016. – Вип. 25.
149. Юрков С. Под знаком гротеска: антиповедение в русской культуре (XIX – нач. XX вв.) – СПб, 2003. Режим доступа: <http://es-dejavu.ru /f/Futurism.html>
150. Яворская А. Материалы к биографии Семена Гехта // Дом князя Гагарина: Сборник статей и публикаций. – Одесса, 2004. – Вып. 3. Т. 2.
151. Яворская Н. Кубизм и футуризм / Н. Яворская // Модернизм: Анализ и критика основных направлений. – М.: Искусство, 1969. – 244 с.
152. Яськов В. Хлебников. Косарев. Харьков [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/volga/1999/11/yaskov.html>
153. ART UKRAINE. 24.12.2010. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://artukraine.com.ua/a/vpered-vpered-singoly-k-120-letiyu-muzy-hlebnikova-marii-sinyakovoy/#.W72tJNczaDK>
154. BITTER HARVEST. Russian and Ukrainian Avant-Garde 1890-1943. Catalogue. 2017. 54 p.
155. BORIS KOSAREV. The Kharkov Laboratory 1918-1929. TEFAF-Maastricht. 2018. 56 p.

156. Bowlt, John E. Russian Art of the AvantGarde: Theory and Criticism 1902–1934. New York: TheViking Press, 1976. Available at: https://monoskop.org/images/8/86/Bowlt_John_E_ed_-_Russian_Art_of_the_AvantGarde_Theory_and_Criticism_19021934.pdf
157. Ilnytskij O.S. Ukrainian Futurism, 1914-1930 / A Historical and Critical Research Institute, distributed by Harvard University Press, 1997. – 453 p.
158. James Butterwick. From utopia to tragedy. Ukrainian avant-garde 1914-1934. Catalogue. 2017. 72 p.

Додаток 1.

1.1. Агафонов Євген Андрійович (29.01 (10.02) 1879, Харків – 12.06.1955, м. Ансонія, шт. Коннектикут, США) – художник, сценограф. У 1909 році заснував у Харкові експериментальний театр «Голубой глаз». Приймав участь у виставках авангардних об'єднань. Із 1920 року в еміграції в США, де займався станковим живописом, графікою та торговою рекламою.

1.2. Асєєв Микола Миколайович (1889 – 1963) – російський радянський поет і перекладач, сценарист, діяч російського футуризму. Лауреат Сталінської премії першого ступеню (1941).

1.3. Божидар (справжнє ім'я – Богдан Петрович Гордеєв) (3 липня 1894, Харків – 20 вересня 1914, с. Бабки, Харківської губернії) – поет-футурист і теоретик віршування. Навчався в художній студії Агафопова Є. «Блакитна лілія». Входив до складу футуристичного угруповання «Центрифуга», організатор літературно-видавничої групи «Лірень». За життя видав єдину збірку віршів «Бубон». Покінчив з життям із-за нерозділеного кохання до Марії Синякової.

1.4. Бурлюк Давид Давидович (9 липня (21) 1882, хутір Семиротівка, Лебединського повіту, Харківської губернії – 15 січня 1967, Нью-Йорк, США) – український художник-футурист, поет, теоретик мистецтва, художній та літературний критик, видавець.

1.5. Екстер Олександра Олександрівна (18 січня 1882, Білосток, Польща) – 17 березня 1949, Фонтене-о-Роз, поблизу Парижа) – українська художниця, сценограф, педагог. Яскрава представниця європейського кубізму та футуризму.

1.6. Єрмілов Василь Дмитрович – (9 березня (21 березня) 1894 – 6 січня 1968) Український художник-авангардист і дизайнер, учасник різних художніх течій 1910-1920-х років ХХ ст. (кубізм, конструктивізм та ін..) Автор багатьох трибун-реклам, агітаційних та книжкових фургонів та ін.

1.7. Єсенін Сергій Олександрович (21 вересня (3 жовтня) 1895, Костянтинове, Рязанська губернія – 28 грудня 1925, Ленінград Російська РФСР) - російський поет, людина бурхливої і сумної долі, автор віршів, багато з яких тепер звучать як романси.

1.8. Косарєв Борис Васильович (4 серпня 1897, Харків – 23 березня 1994, Харків) – видатний український графік, театральний художник. Навчався в Харківській художньо-промисловій навчальній майстерні декоративного живопису, де познайомився із В. Єрміловим. Був одним із засновників групи харківських кубофутуристів «Спілка семи». Співпрацював із молодими літераторами того часу, оформив збірки віршів В. Маяковського, В. Хлебнікова, Б. Пастенака. 1930 року працював як фотограф помічником оператора на зйомках фільму О. Довженка «Земля».

1.9. Кручених Олексій (псевдонім Олександр Кручених) (9 (21) лютого 1886, сел. Олівське, Херсонського повіту – 17 червня 1968, Москва) – російський поет-футурист, художник, видавник, колекціонер. Один із основних авторів і теоретиків російського футуризму. Більше 40 років збирав літературну та художню спадщину своєї епохи.

1.10. Марінетті Філіппо Томмазо (22 грудня 1876, Александрія, Єгипет – 2 грудня 1944, Белладжо, Італія) – італійський драматург, письменник-футурист. 20 лютого 1909 року опублікував у газеті «Le Figaro» «Перший маніфест футуризму».

1.11. Маяковський Володимир Володимирович – (7 (19)липня 1893, село Багаті, Кутаїська губернія – 14 квітня 1930, Москва) – російський радянський поет. Один із найвидатніших поетів ХХ ст. Окрім поезії яскраво проявив себе як драматург, кіносценарист, художник, редактор журналів «ЛЕФ» («Лівий фронт»), «Новий ЛЕФ») та громадський діяч.

1.12. Пастернак Борис Леонідович – (29 січня (10 лютого) 1890 – 30 травня 1960) – російський поет, прозаїк, перекладач. Лауреат Нобелівської премії 1958 року. Майстер філософської та пейзажної лірики. Пастернак зробив значний внесок у розвиток поезії у ХХ ст. Водночас із В. Хлебніковим був Головою Земної кулі.

1.13. Петніков Григорій Миколайович (6 лютого 1894 – 10 травня 1971) – російський поет, перекладач, видавець. У 1913 році захопився поезією та приєднався до футуристичного табору. У 1914 році спільно із Божидаром та М. Асєєвим заснував у Харкові видавництво «Лірень».

1.14. Цветаєва Марина Іванівна (8 жовтня 1892, Москва – 31 серпня 1941, Слабуга) поетеса, перекладачка, автор біографічних есеїв та критичних статей. Вона є однією із ключових фігур в світовій поезії ХХ ст.

1.15. Хлебніков Велимир (в ряді прижиттєвих видань – Велемір, Велемир) справжнє ім'я Віктор Володимирович Хлебніков. (28 жовтня (9 листопада) 1885 – 28 червня 1922) – російський радянський поет і прозаїк, один із найбільших діячів російського авангарду. Входив до числа засновників російського футуризму; експериментатор в області словотворчості. Разом із братами Бурлюками заснував першу в Росії футуристичну групу «Будетляни». Голова земної кулі.

Додаток 2.

2.1. Будинок Сіякових в с. Красна Поляна. Фото 1965 р.

2.2. Садиба Сіякових в с. Красна Поляна у 2006 році

2.3. Садиба Синякових в с. Красна Поляна у 2018 році

2.4. На презентації проекту створення музею авангарду Слобожанщини в с. Красна Поляна

2.5. Презентація проектів інтер'єру, створених ХДАДМ

2.6. Гості на презентації проектів ревіталізації садиби. 09.06.2018

2.7. Снякова Марія Михайлівна. Фото 1920-х рр.

2.8. Синякова Марія Михайлівна. Фото із архіву Зміївського краєзнавчого музею (ЗКМ. ОСН-8514)

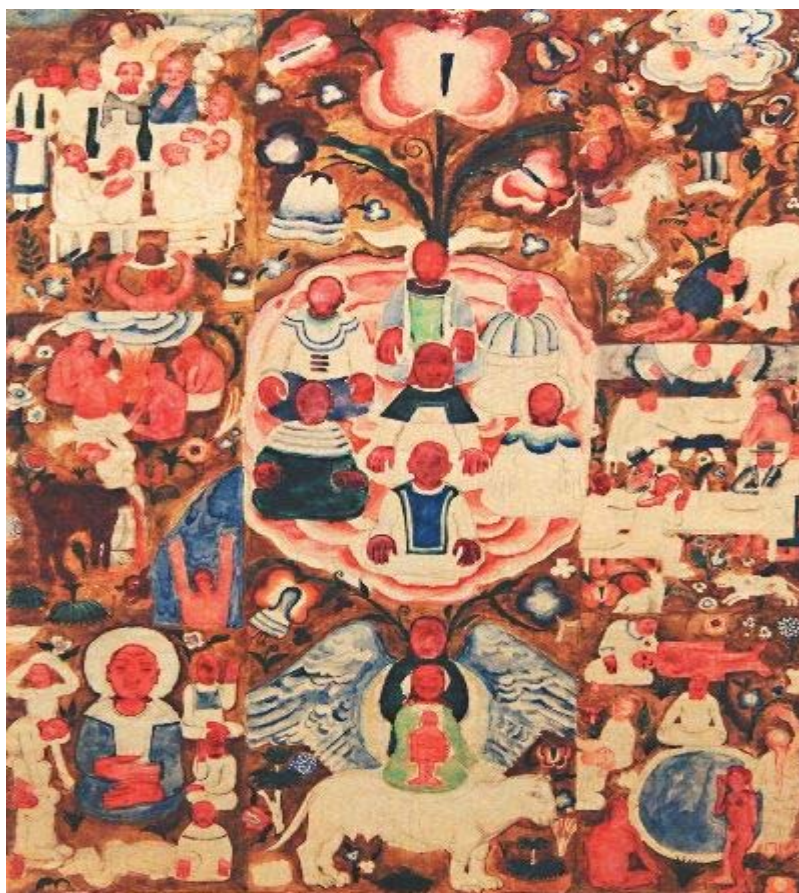
2.9. Ассєва (Синякова) Ксенія. Фото 1920-х рр.

2.10. Оксана та Микола Асєєви

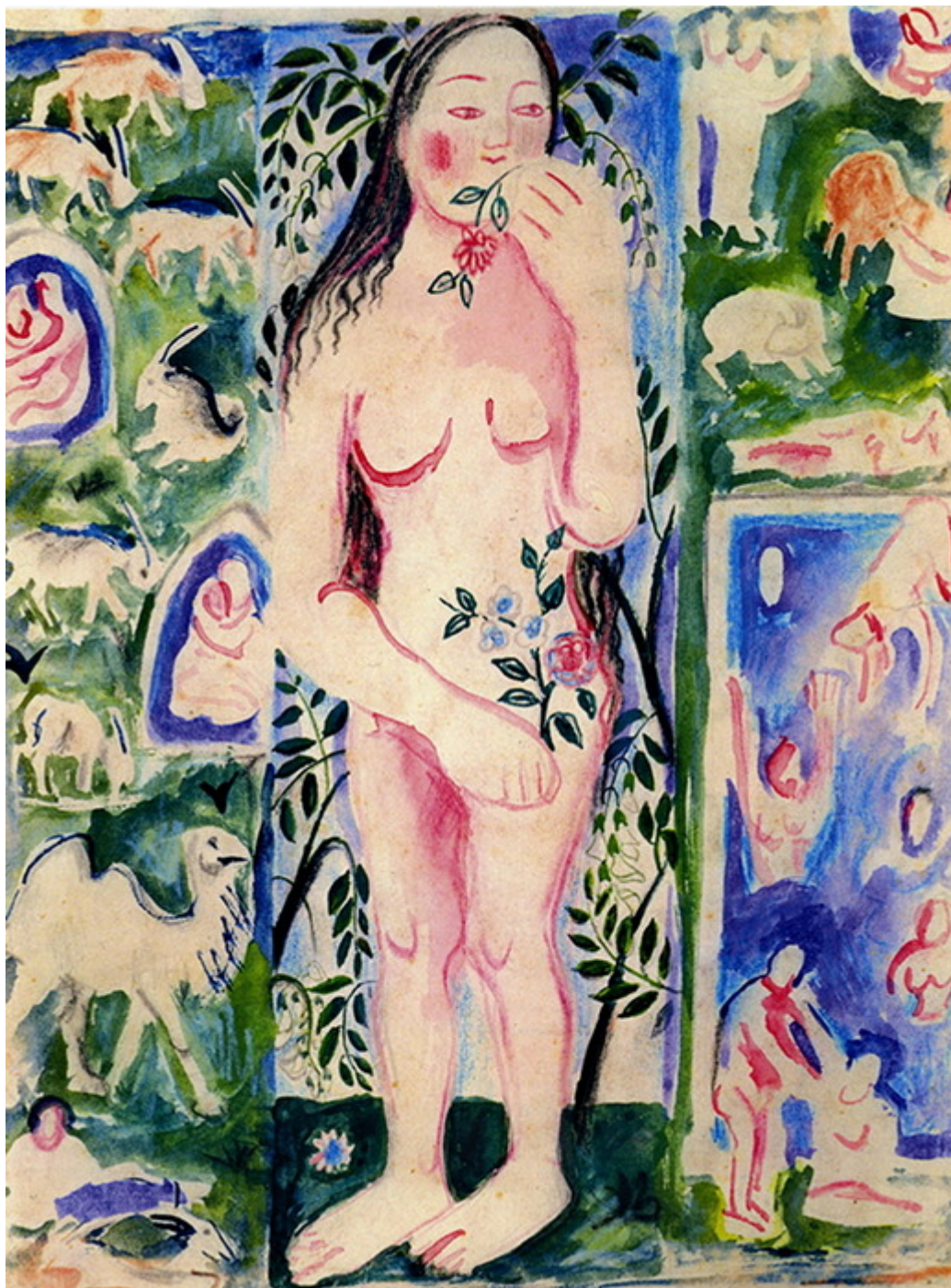
2.11. Посвідчення про проживання В. Хлєбнікова в с. Красна Поляна

2.12. Картина М.Синякової. Дерево життя. 1914 р. Папір, акварель, змішана техніка.

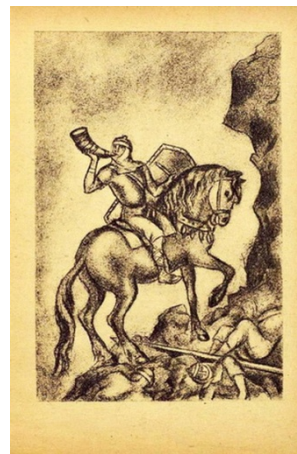
2.13. Синякова М. Красна Поляна. Весна. 1916 р. Папір, акварель

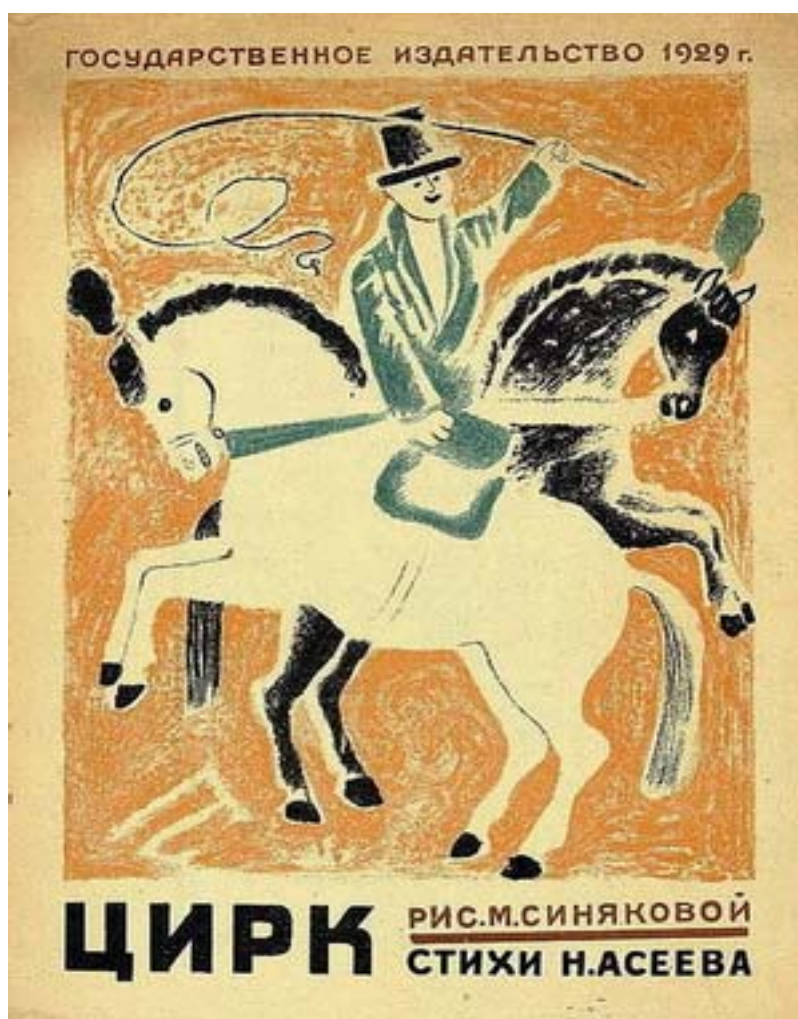
2.14. Снякова М. Сва. 1915 р. Папір, акварель

2.15. Синякова М. Карусель. 1916 р. Папір, акварель

2.16. Ілюстрації М.Синякової в книзі «Піснь о Роланде»

2.17. Ілюстрації М.Синякової

2.18. Ілюстрації М. Синякової до книги В. Маяковського «Облако в штанах»

2.19. М. Синякова. Народне гуляння. За мотивами ранніх акварелей. 1950 р.
Полотно, олія. Павлодарський обласний музей

2.20. Синякова М. Сонце. Аукціон Christie`s. 2017 р.

2.21. Такий має вигляд садиба Синякових у 2019 році

2.22. Стилiзоване фото експозицiї в музеї «Мекка футуризму», яку було вiдкрито пiд час презентацiї проектiв ревіталiзацiї садиби

